

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 5 mars 2008
Utskriftsvänlig pdf-fil

Fotbollen, konstaterar Leif Yttergren med en suck, är idrottsforskarnas favoritsport – och att döma av forumets olika texter är detta en odiskutabel sanning; ca 20 procent av alla texter – artiklar, recension och features – behandlar fotboll. Ingen annan enskild sport eller inriktning överhuvudtaget kommer upp i sådana siffror. Och definitivt inte skidsport, som tills för inte så länge sedan var svensk nationalsport. Men då var å andra sidan idrottsforskningen inte särskilt utbredd, och dessa faktorer sammantagna innebär att det finns väldigt lite studier av skidsport i Sverige, men också internationellt. John B. Allen fyllde med andra ord en djupt känd lakun i och med publicerandet av hans *opus magnum*, *The Culture and Sport of Skiing: From Antiquity to World War II* (University of Massachusetts Press). Över 400 sidor och sjutton kapitel beskriver Allen skidåkningens utveckling från den tidigaste historien fram till Nansens Grönlandsfärd, över skidandet som fritidsnöje, till den internationella tävlingsport som skidsporten hade utvecklats till redan före andra världskriget. Vår recensent är om inte extatisk så i alla fall mycket uppskattande, och trots vissa randanmärkningar proklamerar han Allens bok "ett måste för alla skidforskare!".

Viktig bok om skidsportens historia

Leif Yttergren

Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm

E. John B. Allen

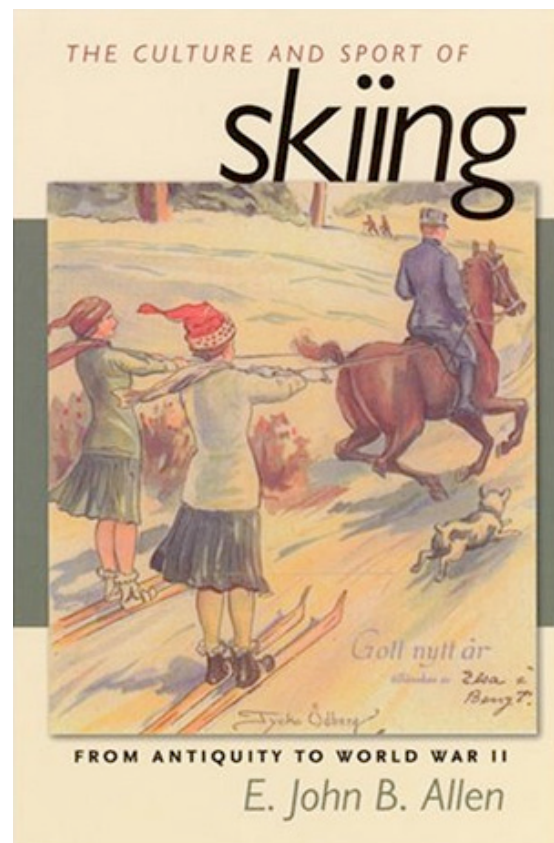
**The Culture and Sport of Skiing:
From Antiquity to World War II**

400 sidor, hft., ill.

Amherst, MA: University of
Massachusetts Press 2007
ISBN 978-1-55849-601-9

Skidsport, både på längden och utför, är en anmärkningsvärt utforskad idrott både i Sverige och utomlands, åtminstone sett ur ett samhällsvetenskapligt-historiskt perspektiv. Detta är besynnerligt med tanke på att skidor är, och framför allt har varit, något av en svensk nationalsport, även om den på senare tid tappat en hel del mark mot framför allt fotbollen, idrottsforskarnas favoritidrott nummer ett. Det var därför glädjande när förre professorn i historia vid Plymouth State University i USA, John B. Allen, utkom med *The Culture and Sport of Skiing. From Antiquity to World War II*. Visserligen handlar den inte specifikt om skidsportens historia i Sverige, men svenska förhållanden behandlas sporadiskt och dessa nedslag kan ge en del matnyttigt för en intresserad svensk läsare. Framför allt ger boken en spännande inblick i skidsportens globala utveckling med särskild fokus på Alpländerna och Norge.

Allen är en av världens ledande skidhistoriker. En förutsättning för detta är hans gedigna språkkunskaper. Han behärskar tyska och franska (de två stora skidspråken i världen) och till viss del skandinaviska. Språkkunskaperna

förklarar också mångfalden av referenser. Allen har verkligen dammsugit bibliotek och databaser runt om i världen i jakten på skidlitteratur på olika språk. Även vissa arkiv har besökts av den ambitiösa författaren.

Bokens syfte är omfångsrikt i både tid och rum: "This study is an analysis of how skiing became a modern sport." Att uppfylla detta syfte är förstås omöjligt, men Allen når en bit på väg och det räcker långt. Dock skall framhållas att sidspåren är många i de totalt 17 kapitlen, vilket gör att boken spretar en smula. Allen hade istället kunnat strukturera boken tematiskt. Nu berörs det mesta, dock inte samlat utan skilda teman dyker upp här och var i olika kapitel, vilket försvårar läsningen, även om sportifieringsaspekten hela tiden finns med som en röd tråd genom boken. Dessutom är det ibland oklart om författaren menar utförsåkning och/eller längdskidåkning. Bägge disciplinerna uppvisar, tycker jag mig ana, på flera sätt skilda utvecklingslinjer, vilket hade kunnat tydliggöras bättre och egentligen hade kunnat utgöra en intressant frågeställning i sig.

Vilken typ av bok är då *The Culture and Sport of Skiing*? Redan undertiteln *From Antiquity to World War II* ger besked om att Allen rör sig över en lång tidsperiod, närmare 6000 år, det vill säga från tiden för dateringen av de första skidfyndet till cirka 1940 och Vinterkriget mellan Finland och Sovjetunionen, då finska skidtrupper lyckades utmanövrera de numerärt överlägsna ryska trupperna. Perioden efter 1940 är således fortsättningsvis ett vitt fält i skidhistorien som pockar på uppmärksamhet.

Även geografiskt tar Allen det stora greppet och rör sig över hela världen i sin jakt på skidåkningens och skidsportens historia. Både tidsperioden och det geografiska undersökningsområdet gör med nödvändighet att Allen tvingas måla med de stora penseldragen; boken får därmed med automatik karaktär av en översiktbok. Detta grepp har både för- och nackdelar. Den stora fördelen är att Allen levererar generell information om skilda personer, händelser och utvecklingsskeenden i skidsportens historia från platser runt om i världen. Denna information kan sedan användas för mer djuplodande forskning.

Den stora nackdelen med Allens grepp är att läsaren kastas mellan olika länder, teman och skiddiscipliner, vilket gör det svårt att hänga med i skidkarusellen. Många gånger känns dessutom utvecklingarna till små skidnationer i Asien onödiga och påklustrade (se kapitel 13 och i viss mån kapitel 14, vilket berör USA). Då och då överger Allen de stora penseldragen och dyker ner i snödjupet och då blir det verkligen intressant. Hans skildring av den österrikiska skidinstruktören Hannes Schneiders öde griper läsaren. Schneider var mellankrigstidens mest kända skidutövare (instruktör) och blev 1938 arresterad av nazisterna men lyckades tack vare inflytelserika vänner bli frigiven och tvingades med sin familj lämna landet. Han flydde som så många andra i samma situation till USA där han fortsatte sin framgångsrika skidinstruktörkarriär.

Hur vill då Allen förklara förändringsprocesserna inom skidsporten? Tre aktörer lyfts fram som särskilt betydelsefulla i skidsportens historia, nämligen Fridtjof Nansen, Arnold Lunn och Hannes Schneider. Vid skildringen av dessa tre storheter känns Allen på hemmaplan och det slår mig att han kanske borde ha renodlat aktörspektivet och tryckt ännu mer på dess betydelse för skidsportens historia. Efter Nansens skidtur över Grönland rådde Nansenfeber på skilda håll i Europa. Norsk skidåkning och utrustning blev förebilder. Även på det politiska planet blev Nansen en förebild i hemlandet. Allen menar att hans bedrift stärkte den nationella självbilden och ökade aversionen mot den svenska överheten (s. 60f).

Efter dessa principiella kommentarer skall jag kort beröra innehållet, vilket är synnerligen intressant för en relativt oinvigd i skidsportens historia. Kapitel 1-4 berör skidans och skidåkningens tidiga historia; från upptäckterna av de första skidorna till Fridtjof Nansens skidtur över Grönland 1888. Under denna tid utvecklades skidan från ett renodlat transportmedel till en sport för framför allt städernas borgerlighet.

Allen lyfter på ett förtjänstfullt sätt fram den debatt som fördes för snart hundra år sedan mellan skilda skidforskare, främst antropologer och arkeologer, om skidans ursprungsland. Denna debatt hade nationalistiska förtecken och ledde till öppna schismer mellan forskare. En förgrundsgestalt var den svensken Gösta Berg. Hans klassificering av äldre tiders skidor i fyra kategorier anses hålla även idag.

Kapitel 5 berör en rad skilda aspekter, bland annat materialutvecklingen, där Nansens skidtyp blev prototypen för andra länders skidor. Överhuvudtaget är det norska inflytandet på kontinentens skidåkning att döma av Allen betydligt större än det svenska. Kapitlet tar även upp skidorternas uppkomst, där kraven på bekvämlighet sattes i förrummet framför bra skidförhållanden. Vistelsen på de många gånger exklusiva skidorterna var för borgerligheten betydligt mer än skidåkning: "People came for their health, for skating, for bobbing, for being seen, and only marginally for skiing" (s. 92). En förutsättning för deras existens var utbyggnaden av järnvägen. Därmed ökade tillgängligheten för den bekväma och krävande borgerligheten. I Sverige kan en liknande utveckling spåras i Åre, Duved och Storlien dit storstädernas borgerlighet började åka efter kontinentalt mönster i slutet av 1800-talet, främst i hälsobefrämjande syfte.

Kapitel 6-8 handlar om utvecklingen i England, Frankrike och Tyskland. Allen beskriver initierat hur den engelska överklassen for till Alperna och överförde sitt sätt att leva och sitt förhållande till skidsporten vilken skiljde sig

radikalt från den norska (svenska) traditionen: "in the alpine hotels they created an England abroad". their ski culture was bound up against Norwegian Skidat." (s.91)

Allen beskriver även hur utförsåkningen successivt växte fram som sport. Han menar att de första tävlingarna var synnerligen osportifierade. Bakom utförsåkningens sportifiering låg den andra stora aktören i Allens bok, engelsmannen (!) Arnold Lunn. "He invented modern slalom", slår Allen fast, men innehållet och utformningen skedde inte utan debatt mellan olika skidaktörer (s.102ff).

I de följande två kapitlen behandlas skidsportens utveckling i Tyskland och Frankrike. Allen menar att vid sidan om argument för skidåkning "for fun" fanns tydliga både hälsobefrämjande och militära argument. I bland annat Frankrike såg man med oro på utvecklandet av tyska militära skidtrupper och man svarade med samma mynt. Dock menar Allen att stridsviljan under första världskriget mellan dessa skidtrupper ibland begränsades av att det fanns ett internationellt skidbrödrarskap mellan olika länders skidtrupper: "it would have been a shame to shoot a person who is a skidat!"

Kvinnorna då? Den tidiga skidsporten förefaller vara en manlig aktivitet, men kvinnornas fanns med vilket lyfts fram i kapitel 9. I likhet med i den tidiga cykelsporten så vållade klädseln problem för kvinnorna. Det var otänkbart enligt dåtidens kvinnosyn för kvinnor att åka skidor i byxor, och kjol var opraktiskt. Successivt, i princip efter första världskriget, togs en enligt dåtidens ideal lämplig klädsel fram parallellt med att ett nytt kvinnoideal, "The New Women", växte fram (s. 176ff). Det konstateras att det fanns en stor diskrepans mellan antalet kvinnor som turistade på de exklusiva skidorterna och de som tävlade. I detta sammanhang hade det varit intressant att analysera eventuella skillnader mellan längd- och utförsåkning. I Sverige förefaller motståndet mot kvinnlig längdskidåkning att ha varit kompakt. Först kring 1980! fick exempelvis kvinnor åka Vasaloppet.

Skidsportens skilda discipliner är de olympiska vinterspelens paradgrenar. Allen lyfter fram den för oss nordbor välkända debatten om det svenska och norska motståndet mot Vinter-OS. Motståndet var synnerligen hårdnackat i Norge och en intensiv debatt fördes där till slut OS-anhängarna segrade; ett beslut man knappast ångrat med tanke på de stora norska framgångarna i de olympiska pisterna, backarna och spåren. Om striden om Vinter-OS var en intern idrottsideologisk kamp så blev skidsporten under 1930-talet politik på allvar. I kapitel 15, ett av bokens mest spännande kapitel, belyser Allen hur skidsporten (i likhet med all idrott) införlivades i de fascistiska och nazistiska maktapparaterna i Italien och Tyskland (Österrike); skidsport blev politik!

Avslutningsvis: John B. Allens studie ger en massa ny kunskap om hur skidåkningen utvecklades från ett nyttoredskap till att bli en sport, initialt främst för städernas borgerlighet innan den spreds till andra samhällsskikt. Vi får också kunskap om hur skidåkningen använts och involverats i och av politiska och kommersiella krafter. Tack vare Allens breda perspektiv ges en mängd uppslag för vidare och mer djuplodande forskning på både nationell och internationell nivå. Allens bok är därmed ett måste för alla skidforskare! Den är dessutom välskriven och fint illustrerad.

© Leif Yttergren 2008

 [Köp boken från Adlibris.se](#)

 [Kjøp boken fra Capris.no](#)

 [Køb bogen fra eLounge.dk](#)